Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iaşi
Fascicula: **Drept, Ştiințe Economice, Ştiințe Politice**
ISSN: 2248-1079 | ISSN-L: 2601-7008
Covered in EconPapers, RePEc, CEEOL, ErihPlus, INDEX COPERNICUS, CrossRef, CrossCheck, Google Scholar, WorldCat, KVK, SOCIONET

2022, Issue 30, pages: 118-127 | doi: https://doi.org/10.18662/upalaw/94

Legislative Aspects Regarding Trafficking in Human Ova and Embryos

Andreea CORSEI[1]

[1] Assistant, Ph.D. candidate, "Petre Andrei" University of Iasi, Vice Dean of the College of Legal Advisers Suceava, Suceava, Romania, E-mail: office.corsei@yahoo.co.uk

Abstract: *The massive development in recent years of all reproductive technologies has led to the emergence of a new form of trafficking. In the last period, the international community is concerned with the fact that the advances that have been achieved in genetics and biomedicine have been diverted from their purpose by a series of individuals, who collaborate in organized groups and obtain huge amounts of money. In general, they exploit women, considering them more important sources of genetic material, cells or tissues, such as oocytes or placenta, but at the same time, heterosexual and homosexual couples are also exploited, the criminals taking advantage of their inability to procreate. In this way a reproductive market has been created, if we can call it that, where human embryos, cells or tissues are traded like any other kind of good. It is well known that techniques such as surrogate motherhood or trafficking involving human eggs cause serious repercussions both nationally and internationally, this fact being driven by the distribution and collection networks that have been formed recently.*

Keywords: *trafficking, reproductive technologies, international community, genetics, biomedicine, organized groups, genetic material, cells, tissues.*

How to cite: Corsei, A. (2022). Legislative aspects regarding trafficking in human ova and embryos. *Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iași, Fascicula: Drept, Ştiințe Economice, Ştiințe Politice, 30*, 118-127. https://doi.org/10.18662/upalaw/58

1. Introducere

După cum spuneam şi mai sus, dezvoltarea masivă din ultimii ani a tuturor tehnologiilor reproductive a dus la apariţia unei noi forme a traficului, şi anume a celui al cărui obiect îl constituie ovulele şi embrionii umani. Acestea ocupă un loc deosebit de important în domeniul medicinei şi, mai ales, în domeniul reproducerii umane asistate medical (Dornauer, 2022, p. 201).

Necesitatea de celule şi ţesuturi de origine umană a fost constatată şi de către membrii grupurilor de criminalitate organizată, care au găsit pe această cale o oportunitate prin care să obţină bani şi alte bunuri, moment în care toate instituţiile naţionale şi internaţionale din domeniu constatând pericolul existent au adoptat o serie de măsuri (Radu, 2018, pp. 7-11) prin care au încercat să reglementeze cât mai eficient traficul de ţesuturi, celule, organe ori chiar embrioni de origine umană, cu scopul de a scădea numărul acestor tranzacţii sau chiar de a eradica asemenea comportamente ilicite şi contrare drepturilor şi libertăţilor omului (Ciucă, 2009, pp. 14-15). În acest sens, la nivel european statele au fost îndemnate să pună accent pe promovarea principiului nepatrimonialităţii elementelor corporale de origine umană, sugerând menţionarea în legislaţie a posibilităţii de donare de astfel de elemente, dar doar în mod voluntar şi fără a se încerca obţinerea unui folos material pentru sine ori pentru altul.

La nivel mondial, este recunoscut faptul că progresele înregistrate în domeniul medicinei şi al biologiei trebuie utilizate cu foarte multă precauţie, astfel încât să fie atât în beneficiul generaţiei prezente, cât şi a celei viitoare.

2. Concept şi caracterizare

Progresele ştiinţifice înregistrate în ultima perioadă în domeniul medicinei şi al biologiei (Stănilă, 2020, pp. 15-28), care în urmă cu câţiva ani păreau scenarii de filme science-fiction, au determinat apariţia mai multor activităţi, printre care se numără şi traficul de ovule şi de embrioni umani, activităţi care nu pot să aducă decât atingere scopului pe care şi l-au propus specialiştii din domeniul medical, precum şi drepturilor şi libertăţilor persoanelor implicate în asemenea comportamente (Păvăleanu, 2020, pp. 173-196).

Dar, mai întâi de toate, pentru a înţelege gravitatea subiectului supus dezbaterii este necesar să ne familiarizăm cu o serie de termeni, fără a căror definire nu se poate trece mai departe. În primul rând, trebuie să precizăm că într-un proces de dezvoltare a unei fiinţe umane se descriu o serie de

perioade, în interiorul cărora produsul de concepţie se prezintă sub diverse stadii, şi anume: zigot, embrion şi făt. Termenul de care suntem noi interesaţi este cel de *embrion* prin care, potrivit articolelor din domeniu, se înţelege organismul nou format prin intermediul procesului de fecundare, fiind situat în stadiul incipient al dezvoltării sale. Spunem potrivit articolelor din domeniu, şi nu legii, deoarece nici până la această oră în documentele internaţionale nu există o definiţie clară şi cuprinzătoare a embrionului uman, însăşi Convenţia de la Ovied lasă la latitudinea fiecărui stat semnatar în parte să reglementeze aceste aspecte potrivit legislaţiilor interne.

În al doilea rând, un alt termen pe care trebuie să îl aducem în discuţie este cel de *ovul* sau ovocit, cum mai este numit. Putem spune că ovocitul este una dintre celulele primordiale implicate în procesul formării unei noi fiinţe umane, deoarece gametul feminin, adică ovulul sau ovocitul, împreună cu gametul masculin, adică spermatozoidul, realizează o fuziune în urma căreia rezultă noul organism intitulat *zigot*.

3. Cadru legislativ

Un prim document care reglementează procedura de prelevare şi transfer de organe, celule şi ţesuturi de origine umană este *Directiva cu nr. 2004/23/EC* (Parlamentul European, 2004) „ce are rolul de a stabili standarde de securitate şi calitate pentru ţesuturile şi celulele umane utilizate în procedurile de reproducere umană asistată medical realizate pe teritoriul UE şi de a institui un mecanism legal pentru importul şi exportul acestor elemente de natură umană" (Dornauer, 2022, p. 202).

În conformitate cu dispoziţiile art. 12 din Directiva nr. 2004/23/EC se stabileşte că statele membre au obligaţia de a implementa în propriile legislaţii principiul donării neremunerate şi voluntare de ţesuturi şi celule de origine umană. Cu toate acestea, se prevede şi posibilitatea obţinerii unui folos patrimonial care să fie destinat acoperirii tuturor inconvenientelor care au fost pricinuite de donaţie.

Ţara noastră nu este deţinătoarea unei legislaţii care să permită combaterea şi controlul traficului de embrioni umani şi de ovule. Un prim document prin intermediul căruia s-a ridicat problema delicată a obţinerii şi manevrării embrionilor, chiar dacă la momentul actual încă nu se poate vorbi de existenţa unei legislaţii care să confere o reglementare expresă în domeniul reproducerii umane asistate medical, este Legea cu nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătăţii care transpune în legislaţia românească dispoziţiile directivei amintite mai sus, având scopul de a oferi protecţie atât corpului uman, cât şi tuturor componentelor sale, chiar şi atunci când acestea

sunt detaşate de corp, fiind reglementate dispoziţii referitoare la prelevarea şi transplantul de ţesuturi, organe ori celule umane, precum şi sancţiunile care urmează a fi aplicate dacă se constată încălcarea acestor dispoziţii (Parlamentul României, 2017). Potrivit dispoziţiilor Legii nr. 95/2006, trebuie avute în vedere un număr de trei principii de la care nu se permite derogarea (Safta, 2016, p. 208), şi anume: corpul uman, precum şi toate componentele sale nu pot forma obiectul unui drept patrimonial; orice persoană este îndreptăţită să îi fie respectat corpul şi, nu în ultimul rând, corpul uman este inviolabil (Dornauer, 2022, p. 203).

După cum am putut observa şi în cele prezentate mai sus, principiul nepatrimonialităţii se aplică atât corpului uman privit în ansamblul său, cât şi tuturor componentelor sale. Toate acestea fiind spuse, observăm că legiuitorul ţării noastre s-a raliat prevederilor europene, implementând în legislaţia internă principiul donării neremunerate şi voluntare de celule umane ori ţesuturi. De asemenea, trebuie să mai precizăm că este reglementată şi posibilitatea finanţării activităţilor de transplant, aceasta permiţând decontarea tuturor costurilor determinate de îngrijirea necesară după operaţie, investigaţii, spitalizare, medicamente, intervenţii chirurgicale (Legea 95/2006).

De altfel, după cum ne arată şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie în Decizia penală nr. 3021/2013, scopul dispoziţiilor legii privind reforma sănătăţii este de a oferi protecţie caracterului non-profit pe care îl implică transplantul, însă acest lucru nu înseamnă că persoanelor implicate nu li se poate oferi un folos patrimonial determinat de efectuarea tehnică a transplantului. *Per a contrario*, ar însemna că toate activităţile de transplant şi prelevare de celule, organe sau ţesuturi ar trebui să fie realizate fără remunerarea muncii depuse de către personalul medical, fapt care este absurd.

Titlul VI din Legea privind reforma sănătăţii, intitulat „Efectuarea prelevării şi transplantului de organe, ţesuturi şi celule de origine umană în scop terapeutic", permite realizarea unor asemenea activităţi, însă doar cu condiţia respectării unor reguli. În principal, ca regulă de bază, pentru efectuarea unei activităţi de prelevare sau transplant de componente de natură umană este necesar ca subiectul să fie în viaţă, să aibă peste 18 ani şi să i se fi obţinut, în prealabil, consimţământul (Lefterache, 2016, p. 208) pentru supunerea la asemenea activităţi, care trebuie să fie informat, scris, expres şi liber. Totodată, atât activitatea de prelevare, cât şi activitatea de transplant trebuie să fie realizate doar de către medici specialişti în cadrul unor unităţi sanitare publice sau private, care au fost acreditate de Agenţia Naţională de Transplant.

De asemenea, potrivit dispoziţiilor art. 149 alin. (4) din cadru aceleiaşi legi, se permite utilizarea celulelor de origine umană, precum şi a ţesuturilor imediat după prelevare ori se poate ca acestea să fie depuse în cadrul unor bănci de celule spre a fi folosite ulterior. În situaţia în care activitatea de transplant ori de prelevare se efectuează cu nerespectarea vreuneia dintre regulile dictate în cadrul prevederilor legii sănătăţii, atunci putem vorbi despre săvârşirea unei infracţiuni reglementate de dispoziţiile acestei legi, prevăzute în cadrul capitolului intitulat „sancţiuni". Mai exact, trebuie să precizăm că ceea ce este sancţionat prin intermediul acestei legi sunt tocmai acele comportamente care pot fi considerate contrare activităţilor propriu-zise de prelevare şi transplant de celule umane. Mai mult decât atât, trebuie să reiterez faptul că aceste două activităţi sunt licite, adică sunt permise de lege, numai dacă se realizează într-un scop terapeutic, această lege neaplicându-se atunci când aceste activităţi sunt exercitate în scopul cercetării (Dornauer, 2022, p. 204).

În altă ordine de idei, considerăm necesar să precizăm faptul că dispoziţiile Legii nr. 95/2006 atribuie ovulelor umane statutul de celule, în mod analog fiind pedepsită şi fapta denumită drept trafic de ovule, pe de altă parte însă, din păcate, cum embrionul uman nu poate fi considerat o celulă, acesta nu se regăseşte printre dispoziţiile acestei legi şi nu beneficiază nici de protecţie împotriva faptelor care i-ar putea aduce atingere. Codul penal nu conţine prevederi referitoare la traficul de embrioni sau de ovule, fiind reglementate doar activităţile de trafic de persoane şi ale traficului de minori (Antoniu & Toader, 2015, pp. 144-152; Udroiu, 2017, pp. 56-77).

Referitor la legislaţia altor state în ceea ce priveşte reglementarea traficului de ovule sau embrioni umani, trebuie să precizăm că în majoritatea ţărilor europene există mai multe acte legislative care conferă reglementare diferitelor activităţi care se pot exercita asupra gameţilor feminini ori asupra embrionilor umani. Printre statele cu legislaţia cea mai permisivă a activităţilor care pot fi exercitate asupra produsului de concepţie se numără Marea Britanie, Finlanda, Suedia ori Danemarca, la polul opus situându-se statele cu o politică mai aspră în ceea ce priveşte protecţia conferită moştenitorului umanităţii, şi anume Franţa, Italia, Norvegia, Austria, Germania ori Spania. După cum ne putem da seama, din moment ce legislaţiile diferă, înseamnă că şi opinia şi concepţia legiuitorului diferă. Astfel, unele state acordă embrionului uman o protecţie absolută, nepermiţând efectuarea de activităţi asupra acestuia, alte state permit efectuarea unor asemenea activităţi numai dacă acestea sunt în beneficiul embrionilor, în timp ce o a treia categorie nu conferă deloc protecţie embrionului, motiv pentru care cercetările efectuate asupra acestuia sunt

permise în orice situaţie. Având în vedere că nici statele semnatare ale Convenţiei de la Oviedo nu au reuşit să ajungă la un punct de vedere comun în ceea ce priveşte definiţia embrionului uman, considerăm că revine fiecărei ţări în parte datoria de a legifera activităţile care sunt permise sau nu asupra embrionilor, potrivit propriilor tradiţii şi ideologii şi care să nu contravină dispoziţiilor dictate de ordinea europeană.

4. Practică judiciară

Din cauza reglementării insuficiente a tehnicilor medicale care implică utilizarea ovulelor şi a embrionilor umani, precum şi a lipsei stabilirii unor limite legale, ţara noastră a fost gazda a trei cazuri extraordinar de mediatizate în presa naţională, dar şi internaţională, care au implicat grupuri infracţionale organizate constituite din medici români şi oameni de afaceri străini şi care prin intermediul unor clinici de fertilizare in vitro racolau femei cu o stare materială proastă, mai ales de etnie romă, cărora în schimbul unor sume de bani le prelevau celulele reproducătoare, celule care ulterior erau destinate unor paciente potente financiar din afara ţării noastre pentru tratarea infertilităţii acestora (Stănilă, 2015, p. 201). Astfel, în cele ce urmează, voi prezenta *Afacerile SABYC, ATHENA* şi *MED NEW LIFE*.

În primul rând, vreau să aduc în discuţie cazul cunoscut drept *afacerea MED NEW LIFE*. Totul a început în anul 2003 când un prosper om de afaceri de origine israeliană a decis deschiderea unei clinici de fertilizare in vitro, intitulată *MED NEW LIFE*, în Bucureşti. Totul a decurs fără probleme până la un moment dat când, şase ani mai târziu de la deschidere, starea unei paciente, donatoare de ovocite, s-a agravat ca urmare a unui tratament hormonal, fiind necesară extragerea celor două ovare, motiv pentru care femeia a şi depus o plângere penală. În urma cercetărilor efectuate, organele legii au descoperit o adevărată reţea de trafic de ovule, care era formată din femei tinere care în schimbul unei singure prelevări de ovocite încasau şi până la 600 de euro. În urma prelevării, ovulele fecundate erau scoase din ţară fără să aibă avizul Agenţiei Naţionale de Transplant, ajungând în Israel, unde paciente izraeliene ori chiar de altă naţionalitate ajungeau să plătească până la 3500 de euro în schimbul implantării cu ovule fecundate sau embrioni umani.

Procurorii au dovedit că „*pentru a procura material genetic necesar realizării procedurilor ce presupun fertilizarea in vitro, beneficiind de baza materială necesară ducerii la îndeplinire a tehnicilor de reproducere asistată, respectiv spaţiu propice desfăşurării activităţii în domeniul medical, aparatură de profil, medicamentaţie etc., în mod direct ori prin intermediari, au racolat prin diverse mijloace persoane de sex femeiesc*

care şi-au dat acordul în vederea urmării procedurilor ce presupun extracţia de ovocite, materialul genetic obţinut în aceste împrejurări fiind utilizat ulterior la realizarea de embriotransferuri în beneficiul persoanelor de sex femeiesc aflate în dificultate de a procrea pe cale naturală şi care, în schimbul unor sume consistente de bani, doreau să fie supuse tehnicilor de reproducere umană asistată" (GM, 2014). De asemenea, s-a constatat faptul că membrii grupării au încercat să-şi extindă afacerea şi în afara teritoriului ţării noastre, făcându-se nenumărate demersuri pentru obţinerea autorizaţiilor necesare pentru ca în Republica Moldova să ia fiinţă o clinică de fertilizare in vitro, cu o denumire similară, *New Med Life*, beneficiind de ajutorul şi susţinerea unor importanţi oameni din politică moldoveni, precum şi a rudelor acestora.

Ca urmare a acestei acuzaţii, s-a sesizat şi Direcţia de Investigare a Infracţiunilor de Criminalitate Organizată şi Terorism, iar în anul 2013 a fost închisă şi clinica. Proprietarul clinicii, R. H. a fost arestat şi trimis în judecată sub acuzaţiile de trafic de celule umane şi iniţiere, aderare sau sprijinire a unui grup infracţional organizat, fiindu-i interzis să părăsească ţara.

Cel de-al doilea caz pe care doresc să îl prezint se intitulează Afacerea ATHENA. De această dată este vorba de o clinică de fertilizare in vitro, intitulată ATHENA, localizată în Timişoara şi deţinută de G. K., un important om de afaceri de origine greacă. Beneficiind de relaţiile pe care le avea în ţara noastră, G. K. a reuşit cu foarte multă uşurinţă ca în anul 2010 să îşi deschidă una dintre cele mai importante clinici de fertilizare, în spatele căreia se aflau o serie de activităţi care implicau traficul de ovocite şi embrioni umani.

Anchetatorii au constatat faptul că cetăţeanul grec a constituit un grup infracţional organizat în care a implicat importanţi şefi de clan de etnie rromă din zona Banatului, care îi procurau acestuia fete tinere ce urmau să fie supuse procedurii de prelevare de ovocite, în schimbul cărora primeau, pentru fiecare prelevare în parte, până la 300 de euro (Dancea, 2021). De asemenea, s-a mai constatat şi folosirea unui număr de 13 fete pentru a fi mame-surogat, la fel, în schimbul unor sume de bani mai avantajoase, care erau destinate convingerii şi „păcălirii" fetelor să suporte aceste servicii pentru binele familiilor lor, nu tocmai binecuvântate de soartă. Până în momentul de faţă, a fost descoperit un număr de 12 cazuri de mamă-surogat, unele în România, altele în Ungaria sau Slovacia.

Nu în ultimul rând, cel de-al treilea caz pe care vreau să îl aduc în discuţie este *Afacerea SABYC* (Evenimentul Zilei, 2012). Spre deosebire de celelalte două clinici de fertilizare in vitro amintite anterior, *ATHENA* (Editor, 2014; Ledu, 2014) şi *MED NEW LIFE* (Lupasteanu & Ispas, 2013), clinica *SABYC* a funcţionat fără să se fi obţinut în prealabil autorizaţiile

necesare de la Agenţia Naţională de Transplant. Aceasta a luat naştere în urma unui acord româno-israelian, „încheiat în perioada comunistă, în anul 1968, ca centru de cercetare în subordinea Ministerului Educaţiei şi Cercetării" (Stănilă, 2015, p. 207). Trebuie să precizăm că până la închiderea din anul 2009, vreme de 10 ani, din 1999, această clinică a funcţionat chiar în inima capitalei, sub ochii autorităţilor, fără să deţină vreun fel de autorizaţie. În general, persoanele de sex feminin racolate aveau vârsta cuprinsă între 18-30 de ani, fiind, îndeosebi, femei şomere, studente sau având o situaţie financiară dificilă, oferindu-li-se pentru fiecare recoltare până la 400 de euro. Ovocitele care erau recoltate de la aceste femei ajungeau de cele mai multe ori în Israel, unde pacientele izraelience plăteau şi până la 3500 de euro pentru implantarea de ovocite sau embrioni. Această reţea a funcţionat atât de bine încât femeile disperate după o viaţă mai bună şi fără griji se racolau unele pe altele, nemaifiind nevoie de intervenţia persoanelor care alcătuiau gruparea infracţională organizată. Clinica SABYC şi-a obţinut acreditarea din partea A.N.T. tocmai în anul 2009, cu câteva luni înainte să fie închisă pentru infracţiunile constatate de organele legii, motiv pentru care şi obţinerea acestor autorizaţii a fost cercetată de Direcţia Naţională de Anticorupţie.

În urma acestor investigaţii, directorul clinicii SABYC şi mai mulţi medici au fost găsiţi vinovaţi pentru săvârşirea infracţiunii de iniţiere, constituire de grup infracţional organizat, sprijinirea sau aderarea la un asemenea grup, şi nu în ultimul rând pentru săvârşirea faptei de trafic de celule umane, prevăzută de către dispoziţiile art. 158 din Legea cu nr. 95/2006 privind reforma din domeniul sănătăţii. Clinica a fost închisă în anul 2009, iar medicilor implicaţi le-a fost retras dreptul de liberă practică.

5. Concluzii

Toate acestea fiind spuse, putem conchide afirmând că în absenţa unei legislaţii adecvate în ceea ce priveşte domeniul reproducerii umane asistate medical autorităţile ţării noastre nu vor putea sa prevină şi să combată traficul de ovule şi embrioni umani.

Deşi Legea cu nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătăţii cuprinde dispoziţii referitoare la posibilitatea efectuării de activităţi de prelevare şi transplant de ţesuturi, celule ori organe umane, în cadrul acesteia nu există nicio prevedere cu privire la produsul de concepţie uman, care, după cum bine ştim, nu poate fi considerat o componentă a corpului uman, deoarece acesta reprezintă o fiinţă umană în curs de dezvoltare, care merită să fie beneficiarul unei protecţii cu adevărat eficiente. Propunem *de lege ferenda* modificarea legislaţiei existente astfel încât să se realizeze o protecţie

eficientă şi produsului de concepţie, care până la urmă reprezintă depozitarul genomului uman şi moştenirea umanităţii.

References

Antoniu, G., & Toader, T. (2015). *Explicațiile noului Cod Penal*, Vol. III (art. 188-256). Universul Juridic.

Evenimentul Zilei. (2012, November 14). *Sentințe fără precedent. Medici condamnați pentru trafic de ovule! Vezi istoria dosarului „SABYC"*. Evenimentul Zilei. https://evz.ro/sentinte-fara-precedent-medici-condamnati-pentru-trafic-de-ovule-1011047.html

Ciucă, A. (2009). *Protecția internațională a drepturilor omului*. Editura Fundaţiei Academice Axis.

Dancea, D. (2021, August 15). *Condamnări în dosarul „fabricii de copii" de la Timișoara. Închisoare cu executare pentru un renumit medic grec*. Adevarul.ro. https://adevarul.ro/stiri-locale/timisoara/condamnari-in-dosarul-fabricii-de-copii-de-la-2113984.html

Decizia penală nr. 3021/2013 a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Dornauer, M. C. (2022). *Protecția produsului de concepție și a fătului prin mijloace de drept penal*. Universul Juridic.

Editor. (2014, May 30). *Scandal uriaş la un spital privat din Timişoara – trafic de ovule – patronul grec al spitalului privat 'Athena' şi şefa de laborator, reţinuţi în această dimineaţă*. Ştiri din Banat. https://stiridinbanat.ro/2014/05/30/scandal-urias-la-spital-privat-din-timisoara-trafic-de-ovule/

GM. (2014, June 11). *Un om de afaceri israelian vrea să dea statul român în judecată la CEDO*. Focus Energetic. https://www.focus-energetic.ro/un-om-de-afaceri-israelian-vrea-sa-dea-statul-roman-in-judecata-la-cedo-17738.html

Ledu, L. (2014, May 30). *Dosarul traficului de ovule managerul spitalului Athena din Timisoara arestat la domiciliu sefa de laborator cercetata sub control judiciar*. Mediafax. https://www.mediafax.ro/social/dosarul-traficului-de-ovule-managerul-spitalului-athena-din-timisoara-arestat-la-domiciliu-sefa-de-laborator-cercetata-sub-control-judiciar-12665858

Lefterache, L. V. (2016). *Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenţii anului II*. Hamangiu.

Lupasteanu, C., & Ispas, L. (2013, February 20). *Cei doi reprezentanți ai clinicii Med New Life reținuți pentru trafic de ovule au fost arestați*. Mediafax. https://www.mediafax.ro/social/cei-doi-reprezentanti-ai-clinicii-med-new-life-retinuti-pentru-trafic-de-ovule-au-fost-arestati-10578485

Parlamentul European. (2004). Directiva 2004/23/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 31 martie 2004 privind stabilirea standardelor de calitate şi securitate pentru donarea, obţinerea, controlul, prelucrarea, conservarea,

stocarea şi distribuirea ţesuturilor şi a celulelor umane. *Official Journal of the European Union, 102*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0023

Parlamentul României. (2017). Legea Nr. 95/2006 din 14 aprilie 2006 *** Republicată, privind reforma în domeniul sănătăţii. *Monitorul Oficial al României*. https://www.anm.ro/ /LEGI%20ORDONANTE/LEGE%20Nr.%2095%20din%202006%20republicata,%20versiunea%20actualizata%20pana%20la%206%20aprilie%202017.pdf

Păvăleanu, V. (2020). *Drept penal european* (ediţia a II-a). Lumen.

Radu, R. H. (2018). *Convenţia Europeană a Drepturilor Omului* (ediţia a II-a revăzută şi adăugită). Universul Juridic.

Safta, M. (2016). *Drept constituţional şi instituţii politice. Vol. I. Teoria generală a dreptului constituţional. Drepturi şi libertăţi* (ediţia a 3-a revizuită). Hamangiu.

Stănilă, L. M. (2015). *Provocările bioeticii şi răspunderea penală*. Universul Juridic.

Stănilă, L. M. (2020). *Inteligenţa artificială, dreptul penal şi sistemul de justiţie penală: amintiri despre viitor*. Universul Juridic.

Udroiu, M. (2017). *Fişe de drept penal* (ediţia a IV-a, revăzută şi adăugită). Universul Juridic.